
VOORWOORD

Hoe alledaagser een onderwerp is, des te ongrijpbaarder blijkt het soms als object van studie. Iedereen voelt ongeveer aan wat bijvoorbeeld verstaan wordt onder 'ironie', 'kitsch', 'liefde' en 'a-sociaal gedrag'. De verschijnselen die we met deze termen aanduiden zijn permanent rondom ons, en feilloos zullen we er steeds de juiste bewoordingen voor kiezen. Toch is het wetenschappelijk gezien ondoenlijk dergelijke begrippen waterdicht te definiëren en te verklaren. De interpretatie ervan blijft altijd vrij subjectief en gebaseerd op veronderstellingen.

Onderzoek naar zulke prikkelende zaken als 'humor' en 'zothed' zal eveneens aan dit euvel lijden. Al naar gelang de omstandigheden lijken zij telkens andere gedaanten aan te nemen en ontglippen ze ons iedere keer.

In dit nummer van Groniek zal dan ook niet geprobeerd worden sluitende antwoorden te geven op vragen als "wat is humor", "wat is zothed" en "wat is hun functie". Van een strakke afbakening in thematische, regionale of chronologische zin is evenmin sprake. Het voornaamste uitgangspunt is de opvatting dat humor en zothed tot meer dan alleen vermaak dienen, en juist daardoor informatie kunnen geven over de sociale verhoudingen, de frustraties, de taboes en dergelijke, binnen een samenleving. Aan de hand van voorbeelden uit verschillende tijden benaderd vanuit diverse disciplines, zal hier dieper op in worden gegaan.

Allereerst gaat de socioloog A.C. Zijdeveld in op een aantal theorieën over 'humor' en 'lachen'. Hij toont voor welke problemen onderzoekers zich gesteld zien als ze deze begrippen in een wetenschappelijk verantwoord keurslijf trachten te persen.

B. Roest onderzoekt de relatie humor en dood in de Middeleeuwen. Afgezet tegen de - veranderende - opvattingen over de

dood, schijnen humor en dwaasheid van grote betekenis bij het hanteren van angsten.

De tricksters of schelmen die vanuit antropologisch perspectief beschreven worden in de bijdragen van C.P. Epskamp en A.F. Dijkstra, blijken een symboolfunctie te hebben. We zien hoe in twee totaal verschillende culturen - respectievelijk de Scandinavische volkscultuur en de neger(slaven)cultuur in Afrika en Amerika - vertellers en schrijvers de dubbelzinnige figuur van de schelm gebruiken om eigen opvattingen en gevoelens op te projecteren. Het mag daarom geen verwondering wekken, dat de avonturen en karaktereigenschappen van de tricksters veranderen naarmate de tijd verstrijkt en zich aanpassen aan nieuwe omstandigheden.

In hoeverre is er sprake van een samenhang tussen het soort humor van een bepaalde periode en de maatschappelijke werkelijkheid? Om deze vraag draaien de volgende twee artikelen. M.T. Leuker gaat na wat het verband is tussen zeventiende eeuwse kluchten over overspel en de eigentijdse opvattingen over het huwelijk. Daarnaast gebruiken R.N. Dekker en H. Roodenburg een zeventiende eeuwse grappenbundel, de *Anecdota* van Aernout van Overbeke, om licht te werpen op de sociale geschiedenis. De moppen waarop Van Overbeke zijn lezers vergast, geven niet alleen een indruk van de kringen waarin hij zich bevond, tegelijkertijd tonen zij hoe tijd en plaatsgebonden humor is. Veel grappen spreken een twintigste eeuwse amper nog aan.

Onaangepast en zot gedrag heeft iets ontwrichtends. Vandaar ook de immer problematische verhouding van narren en dwazen met de autoriteiten. Dit zien we heel duidelijk terug in de bijdragen van Th. Franssen en M.A. Otten. Sinds mensenheugenis worden er feesten gevierd waarbij de sociale rollen worden omgedraaid en iedereen zich - bij wijze van uitlaatklep - zot gedraagt. Franssen beschrijft de geschiedenis hiervan, en de wijze waarop deze feesten de in de christelijke wereld uiteindelijke leidden tot de carnavalsvieringen. Eeuwenlang hebben met name de kerkelijke autoriteiten getracht grip te krijgen op het periodiek bandeloze gedrag van de bevolking. Toen ze er niet in slaagden de carnavalsvieringen te verbieden, probeerden de geestelijken er een pedagogische wending aan te geven.

Het dwaze gedrag van de provo's in de jaren zestig, geanalyseerd door Otten, diende niet als uitlaatklep of pedagogisch voorbeeld. Het was in de eerste plaats een uitdaging van het gezag en doordat de autoriteiten er geen adequaat antwoord op hadden, bleek het in sommige gevallen een effectief machtsmiddel.

Het individu dat slechts bewapend met een flinke dosis humor ten strijde trekt tegen misstanden in de maatschappij, is het onderwerp van de overige twee artikelen. B. Ebels-Hoving laat zien hoe Erasmus in zijn wereldberoemde *Lof der*

Zotheid de spot drijft met eigentijdse wantoestanden. Door - meestal - heel overdreven het tegendeel te beweren van wat hij eigenlijk bedoelt, tracht Erasmus op onderhoudende wijze bepaalde zaken te veroordelen. Zo vervalt hij niet tot gepreek of donquichotterie.

De politiek tekenaar Nico Visscher past in feite hetzelfde stijlmiddel toe. In een interview legt hij uit hoe een cartoonist juist door de werkelijkheid te vervormen probeert deze te ontmaskeren.

Kortom, een gevarieerd thema-nummer waarin geenszins gepoogd is humor en zotheid uitputtend te categoriseren, maar er naar gestreefd is deze verschijnselen in alle uitbundigheid tot hun recht te laten komen.

Wrusters

Behalve wetenschappelijke literatuur
vindt U bij ons ook een grote collectie
literatuur, poëzie, thrillers & detectives
buitenlandse pockets, esotherische li-
teratuur en tijdschriften

Academische boekhandel en antiquariaat

WRISTERS B.V.

Guldenstraat 20 (Grote Markt) - 9712 CE Groningen
Telefoon 050 - 185218